

Memorie van toelichting

Inhoudsopgave

I Algemeen deel

1. Inleiding
  2. Inhoud van het wetsvoorstel op hoofdlijnen
  3. Briefstemmen voor kiezers van 70 jaar en ouder
    - 3.1. Invulling waarborgen bij briefstemmen
    - 3.2. Het proces van briefstemmen voor kiezers die 70 jaar of ouder zijn
    - 3.3. Administreren van de briefstemmen en de stemopneming van de briefstemmen
  4. Vervroegd stemmen in het stemlokaal
    - 4.1. Aantal stemlocaties vervroegd stemmen
    - 4.2. Het proces van vervroegd stemmen in het stemlokaal
    - 4.3. Vervroegd stemmen niet van toepassing in de openbare lichamen
  5. Verlenging procedure van uitslagvaststelling
    - 5.1. Mogelijkheid tot schorsing
    - 5.2. Werkwijze in experimenteergemeenten stemopneming
    - 5.3. Kiezers in het buitenland
    - 5.4. Zittingen hoofdstembureaus
    - 5.5. Zitting centraal stembureau
    - 5.6. Geloofsbriefonderzoek; aftreden zittende leden
  6. Maatregelen voor organen betrokken bij de uitslagvaststelling en digitale zittingen
    - 6.1. Hoofdstembureaus
      - 6.1.1. Plaatsvervangende leden hoofdstembureaus
      - 6.1.2. Zitting hoofdstembureau
    - 6.2. Centraal stembureau
      - 6.2.1. Tijdelijke vervanging leden centraal stembureau
      - 6.2.2. Zittingen centraal stembureau
    - 6.3. Maatregelen bij zittingen gemeentelijke stembureaus, hoofdstembureaus en centraal stembureau
    - 6.4. Briefstembureaus buiten Den Haag
  7. Overige aanpassingen
    - 7.1. Termijnen aanvraag vervangende stempas of kiezerspas
    - 7.2. Schrappen verruiming termijn aanvraag schriftelijke volmacht en verzending volmachtbewijs langs elektronische weg
  8. Administratieve en financiële gevolgen, inwerkingtreding
  9. Consultatie
- #### II. Artikelsgewijs

I. Algemeen deel

1. Inleiding

Dit wetsvoorstel is een aanvulling op de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19, en wijzigt die wet op enkele onderdelen. Hoofddoel van dit wetsvoorstel is om het voor de Tweede Kamerverkiezing van 17 maart 2021 mogelijk te maken dat kiezers van 70 jaar en ouder hun stem per brief kunnen uitbrengen, en dat met name kiezers met een kwetsbare gezondheid de gelegenheid krijgen om gedurende twee dagen voorafgaand aan de 'reguliere' dag van de stemming hun stem in een stemlokaal uit te brengen. Doel van deze extra mogelijkheden voor het uitbrengen van een stem is om kiezers zo veel mogelijk te spreiden en de drukte in de stemlokalen op de verkiezingsdag te verminderen. Kiezers die vanwege het coronavirus twijfelen over de gang naar de stembus op de verkiezingsdag, bijvoorbeeld vanwege een kwetsbare gezondheid, krijgen zo een extra alternatief om zelf hun stem uit te brengen. De regering acht het van het grootste belang dat kiezers gaan stemmen en zich veilig voelen.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft al eerder aan de Tweede Kamer laten weten dat zij uiterlijk begin november aan de Tweede Kamer zal laten weten of een vorm van vervroegd stemmen voor de komende Tweede Kamerverkiezing wenselijk en mogelijk is¹. In de Kamerbrief van 30 oktober jl. is dit wetsvoorstel in aanvulling op de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 aangekondigd.²

Ook de Tweede Kamer is voorstander van een vorm van vervroegd stemmen (voorafgaand aan de 'reguliere' dag van stemming), gelet op de vrijwel Kamerbreed aangenomen motie-Terpstra en motie-Sneller c.s.³ De motie-Terpstra verzoekt de regering om, in aanvulling op de maatregelen die al zijn voorzien in de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19, de mogelijkheid te scheppen dat met name kwetsbare kiezers per post hun stem kunnen uitbrengen. In de motie-Sneller c.s. wordt de regering verzocht om, met als doel spreiding van kiezers, vroegtijdig stemmen mogelijk te maken en hier een voorstel voor uit te werken dat bij de Tweede Kamerverkiezing van 2021 ingezet kan worden om deze verkiezing veilig en toegankelijk te houden.

Het wetsvoorstel bevat nog een aantal andere maatregelen die eraan bijdragen dat de komende verkiezingen, ook in een covid-situatie, goed en veilig kunnen worden georganiseerd. Zo wordt voorgesteld de termijn tussen de stemming en het aftreden van de zittende leden van het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, te verlengen van de huidige 8 naar 13 dagen. Daarmee worden de actoren die een rol hebben in het proces van uitslagvaststelling beter in staat gesteld om dit proces uit te voeren met inachtneming van de corona-maatregelen, zoals de krachtens de Wet tijdelijke maatregelen covid-19 vastgestelde veilige afstand. Ook bevat het wetsvoorstel een grondslag voor het stellen van nadere regels bij ministeriële regeling over hygiënemaatregelen die gelden tijdens de zittingen van de gemeentelijke stembureaus, de hoofdstembureaus en het centraal stembureau. Dit voorstel maakt het daarnaast mogelijk dat de zittingen van de hoofdstembureaus en het centraal stembureau digitaal kunnen worden gehouden en via internet kunnen worden gevolgd.

2. Inhoud van het wetsvoorstel op hoofdlijnen

Het wetsvoorstel bevat op hoofdlijnen de volgende maatregelen:

- Alle kiesgerechtigden van 70 jaar en ouder krijgen de mogelijkheid om per brief te kunnen stemmen.
- Kiesgerechtigden kunnen twee dagen voor de dag van de stemming (bij de Tweede Kamerverkiezing op maandag 15 en dinsdag 16 maart 2021) in hun gemeente op een aantal locaties vervroegd hun stem uitbrengen. In elke gemeente wordt, naar rato van het aantal inwoners in de betreffende gemeente, een aantal locaties ingericht waar vervroegd stemmen mogelijk wordt gemaakt.
- De termijn tussen de stemming (bij de Tweede Kamerverkiezing op 17 maart 2021) en het aftreden van de zittende leden van het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, wordt verlengd van de huidige 8 naar 13 dagen.
- De voorzitter van een stembureau kan, na overleg en in overeenstemming met het gevoel van de burgemeester, beslissen de telling te schorsen, en deze de volgende dag te continueren, als het naar zijn oordeel niet langer verantwoord is om door te gaan met tellen, omdat de tellers zo vermoeid dreigen te raken dat van een zorgvuldige stemopneming redelijkerwijs geen sprake meer kan zijn. De burgemeester kan daar ook om vragen. De zitting kan echter pas worden geschorst als het betreffende stembureau ten minste eerst een telling op lijstniveau heeft uitgevoerd.
- Briefstemmen van kiezers die vanuit het buitenland stemmen (niet zijnde de kiezers in Curaçao, Aruba en Sint Maarten) kunnen tot maandag na de stemming om 12.00 uur worden ontvangen door het briefstembureau van de gemeente Den Haag. Het hoofdstembureau van kieskring 12 komt, met het oog hierop, bijeen op de dinsdag na de stemming om 15.00 uur.

¹ Kamerstukken II 2020/21, 35165, nr. 26, p. 13; Kamerstukken II 2020/21, 35590, nr. 6, p. 11.

² Kamerstukken II 2020/21, PM

³ Kamerstukken II 2020/21, 35590, nr. 16.

- Er komt een mogelijkheid om meer plaatsvervangende leden van hoofdstembureaus te benoemen. Het centraal stembureau voor de Tweede Kamerverkiezing (de Kiesraad) benoemt een voldoende aantal plaatsvervangende leden. Als een lid van de Kiesraad verhinderd is om een zitting bij te wonen, wijst de voorzitter voor de betreffende zitting een plaatsvervangend lid aan.
- De hoofdstembureaus en het centraal stembureau zenden hun zittingen via een live-verbinding op internet uit, en zorgen dat belangstellenden de mogelijkheid hebben om tijdens die zittingen bezwaren in te brengen. Het hoofdstembureau c.q. het centraal stembureau kan bepalen dat degenen die tijdens de zitting het woord willen voeren, zich voorafgaand aan de zitting melden, en dat alleen die personen tijdens de zitting een bezwaar kunnen inbrengen.
- De voorzitters van de hoofdstembureaus en de voorzitter van het centraal stembureau kunnen besluiten om geen fysieke maar een digitale zitting te houden, die eveneens via een live-verbinding op internet wordt uitgezonden.
- Er komt een grondslag voor het vaststellen bij ministeriële regeling van hygiënemaatregelen voor zittingen van gemeentelijke stembureaus, hoofdstembureaus en het centraal stembureau. Bij de ingang van de locatie waar deze organen hun zittingen houden, staat iemand die bewaakt dat er niet te veel personen tegelijk op de locatie zijn, en die bezoekers wijst op de in acht te nemen veilige afstand en hygiënemaatregelen. Burgemeester en wethouders nemen voorafgaand aan de zitting van een gemeentelijk stembureau actief een gezondheidscheck af bij de leden van het gemeentelijk stembureau en bij de tellers.
- Daarnaast bevat het wetsvoorstel enkele aanpassingen van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19. Zo wordt, met het oog op het mogelijk maken van vervroegd stemmen gedurende de twee dagen voor de stemming, de in de Tijdelijke wet voorgestelde verruiming van de termijn voor het aanvragen van een schriftelijk volmachtbewijs weer geschrapt, net als het langs elektronische weg verzenden van het schriftelijk volmachtbewijs. Ook wordt het mogelijk gemaakt dat burgemeester en wethouders van Den Haag buiten de gemeentegrenzen een briefstembureau locatie aanwijzen.

3. Briefstemmen voor kiezers van 70 jaar en ouder

De regering wil dat bij de komende Tweede Kamerverkiezing het stemmen op een veilige manier kan verlopen, zodat risico's voor de gezondheid als gevolg van het coronavirus worden voorkomen. Daarom worden er maatregelen getroffen in het stemlokaal, zoals de veilige afstand en de hygiënemaatregelen.

Ondanks de maatregelen die in de stemlokalen worden getroffen, is niet uit te sluiten dat kwetsbare kiezers vanwege het coronavirus de gang naar het stemlokaal niet willen of durven te maken. Deze kiezers kunnen in dat geval een andere kiezer een schriftelijke of onderhandse volmacht geven. Voor oudere kiezers kan dat echter problematisch zijn, omdat deze kiezers vaak in mindere mate dan andere kiezers op familie en of vrienden kunnen terugvallen voor het geven van een volmacht.

Kiezers van 70 jaar en ouder zijn volgens het RIVM⁴ generiek kwetsbaar voor het coronavirus. Volgens de Basisadministratie personen zijn er 2,4 miljoen kiesgerechtigden die volgend jaar bij de Tweede Kamerverkiezing 70 jaar of ouder zullen zijn. Aan deze kiezers wil de regering de (aanvullende) mogelijkheid geven om per brief te stemmen. Zoals in de inleiding van deze toelichting is opgemerkt, volgt de regering daarbij de wens van de Tweede Kamer zoals deze is neergelegd in de motie-Terpstra⁵, die met een zeer grote meerderheid is aangenomen.

---

⁴ <https://www.rivm.nl/coronavirus-covid-19/risicogroepen>.

⁵ Kamerstukken II 2020/21, 35590 nr. 11.

3.1 Invulling waarborgen bij briefstemmen

De adviescommissie-Korthals Altes heeft in haar rapport "Stemmen met vertrouwen" uit 2007⁶ acht waarborgen voor het verkiezingsproces geformuleerd, zijnde: transparantie, controleerbaarheid, integriteit, kiesgerechtigheid, stemvrijheid, stemgeheim, uniciteit en toegankelijkheid. In datzelfde rapport zijn verschillende vormen van stemmen tegen deze waarborgen aangehouden. Ten aanzien van het stemmen per brief constateerde de commissie dat het proces voor het briefstemmen transparant is en door iedereen te begrijpen. De controleerbaarheid is echter niet voor alle onderdelen van het proces gewaarborgd. Zo kan de kiezer, als de stem per post wordt verzonden, niet persoonlijk controleren wat er met zijn stem gebeurt. Mede daardoor is de integriteit ook niet volledig verzekerd. Het feit dat de kiezer buiten een stemlokaal stemt, betekent verder dat er niet op kan worden toegezien dat in het geheim en in volledige vrijheid gestemd wordt (dat geldt overigens ook bij het geven van een volmacht).

De analyse van de commissie-Korthals Altes is nog steeds van waarde en het is van belang om te onderkennen dat briefstemmen ten opzichte van het stemmen in het stemlokaal belangrijke minpunten kent. Het mogelijk maken dat (een deel van de kiezers) per brief kan stemmen moet dus een dringende noodzaak hebben. Naar de mening van de regering is dat voor de komende Tweede Kamerverkiezing het geval vanwege de risico's die het coronavirus generiek heeft voor de kiezers die 70 jaar en ouder zijn.

Het risico dat er iets mis kan gaan met de bezorging van de briefstem wordt in dit wetsvoorstel overigens ondervangen doordat de kiezer er ook voor kan kiezen om gedurende een zestal dagen de briefstem in persoon in te leveren bij een van de gemeentelijke afgiftepunten, of door dit door een ander te laten doen.

3.2 Het proces van briefstemmen voor kiezers die 70 jaar of ouder zijn

Om per brief te kunnen stemmen zullen de kiezers die op de dag van stemming 70 jaar of ouder zijn niet alleen de stempas (voor het stemmen per brief stempluspas genoemd) per post ontvangen, maar ook nog de volgende stembescheiden:

- Een briefstembiljet. Dit stembiljet is te onderscheiden van het stembiljet dat in het stemlokaal wordt gebruikt. Dit om te voorkomen dat een kiezer niet-gebruikte briefstembiljetten zou kunnen vergaren en daarmee in het stemlokaal meerdere stemmen zou kunnen uitbrengen.
- Twee enveloppen voor het uitbrengen van de briefstem. Een enveloppe is bedoeld om daarin het ingevulde stembiljet te doen. De tweede enveloppe is de retourenveloppe. Op de retourenveloppe staat reeds het adres van het briefstembureau (een antwoordnummer) dat de stemmen moet tellen en de retourenveloppe hoeft dus niet gefrankeerd te worden.
- Uitleg over het stemmen per brief.

Zodra de briefstembescheiden zijn ontvangen kan de kiezer een briefstem uitbrengen door:

- Het stembiljet in te vullen, het ingevulde stembiljet in de stembiljetenveloppe te doen en de enveloppe te sluiten;
- De stempluspas te ondertekenen;
- De ondertekende stempas en de gesloten stembiljetenveloppe te stoppen in de retourenveloppe;
- De retourenveloppe vervolgens dicht te plakken.

De voorgeadresseerde retourenveloppe (met daarin de briefstem) kan per post verstuurd worden naar het briefstembureau, maar kan ook in persoon worden afgegeven bij door de gemeenten ingestelde afgiftepunten. De afgiftepunten zullen vanaf woensdag 10 maart 2021 open zijn van 09.00 uur tot 17.00 uur en op 17 maart tot 21.00 uur. De gemeenten zullen meerdere afgiftepunten moeten inrichten op locaties die makkelijk te bereiken zijn voor deze groep kiezers. Uiteraard moet bekendheid worden gegeven aan de locatie van de afgiftepunten.

---

⁶ Kamerstukken II 2007/08, 31200-VII, nr. 5.

De kiezers die per brief mogen stemmen zijn niet verplicht dat te doen. Wil de kiezer niet per brief stemmen dan gebruikt hij de ontvangen stempluspas om naar het stemlokaal te gaan om daar te stemmen. En ten slotte is het ook mogelijk om een volmacht aan een andere kiezer te geven. De stempluspas kan door de kiezer maar één keer worden gebruikt om te stemmen.

3.3 Administreren van de briefstemmen en de stemopneming van de briefstemmen

Het is uiteraard van het grootste belang dat de briefstemmen die worden ontvangen goed en veilig worden bewaard totdat het briefstembureau start met de stemopneming. Daarom moeten de ontvangen briefstemmen worden geadmistreerd. Dat houdt allereerst in dat de retourenveloppe wordt voorzien van een datumstempel. Zo is later bij de stemopneming door het briefstembureau te controleren dat de briefstem op tijd is binnengekomen. Verder telt de gemeente per dag het aantal ontvangen briefstemmen. De briefstemmen worden door de gemeente beveiligd bewaard, bijvoorbeeld in een kluis, tot het moment dat de briefstemmen worden overgedragen aan het briefstembureau.

De stemopneming van de briefstemmen is wezenlijk anders dan de stemopneming in de stemlokalen. De reden hiervoor is dat bij de briefstemmen nog de identiteit van de kiezer moet worden losgekoppeld van de stem. Dat gebeurt bij de zogenoemde vooropening. Het briefstembureau kan, zodra de gemeente het register van ongeldige stempassen heeft opgesteld, beginnen met de vooropening. Dat gebeurt in het openbaar. De vooropening houdt in dat het briefstembureau de enveloppe open maakt en de stempas controleert door het register van ongeldige stempassen te raadplegen. Komt het nummer van de stempas daar niet in voor, dan worden de echtheidskenmerken van de stempas gecontroleerd. Is dat ook in orde, dan wordt de (dichte) enveloppe met daarin het briefstembiljet in een stembus gedaan.

De briefstembiljetten in de stembus worden pas geteld nadat de stemming op 17 maart 2021 is gesloten, dus vanaf 21.00 uur. Dat gebeurt in het openbaar op een of meer centrale locaties in de gemeente. Het tellen van de briefstemmen kan, afhankelijk van het aantal uitgebrachte briefstemmen, ook gedurende donderdag 18 maart plaatsvinden.

4. Vervroegd stemmen in het stemlokaal

De regering wil, mede om uitvoering te geven aan de eerdergenoemde motie-Snellers c.s., het mogelijk maken dat kiezers in de dagen voor de verkiezingsdag in het stemlokaal vervroegd kunnen stemmen. Vervroegd stemmen dient naar de mening van de regering vooral ingezet te worden voor die kiezers die twijfelen over de gang naar de stembus op de verkiezingsdag zelf. Dat betreft dan met name kiezers van 18 jaar en ouder die als gevolg van onderliggende ziekten extra kwetsbaar zijn voor het coronavirus. Dit zal ondersteund worden door een voorlichtingscampagne.

4.1 Aantal stemlocaties vervroegd stemmen

Vervroegd stemmen is alleen mogelijk als dat, zowel voor wat de duur ervan als voor wat betreft het aantal stemlokalen, voor gemeenten is te organiseren. Vervroegd stemmen leidt er immers toe dat gemeenten ook op andere dagen dan de verkiezingsdag stemlokalen moeten vinden en voldoende stembureauleden beschikbaar moeten hebben. Dat komt bovenop alle inspanningen die de gemeenten moeten verrichten om de verkiezing op 17 maart 2021 te organiseren.

Om het voor de gemeenten uitvoerbaar te maken, stelt de regering voor het vervroegd stemmen te beperken tot de maandag (15 maart) en de dinsdag (16 maart) voorafgaand aan de dag van de stemming in een aantal stemlokalen. Dit wetsvoorstel schrijft het minimale aantal stemlokalen voor dat een gemeente moet instellen op de dagen dat vervroegd stemmen mogelijk is:

- gemeenten met minder dan 10.000 inwoners: ten minste 1 locatie voor vervroegd stemmen;
- gemeenten met 10.001 tot 30.000 inwoners: ten minste 2 locaties voor vervroegd stemmen;

- gemeenten met 30.001 tot 60.000 inwoners: ten minste 4 locaties voor vervroegd stemmen;
- gemeenten met 60.001 tot 100.000 inwoners: ten minste 8 locaties voor vervroegd stemmen;
- gemeenten met 100.001 tot 350.000 inwoners: ten minste 10 locaties voor vervroegd stemmen;
- gemeenten met meer dan 350.001 inwoners: ten minste 20 locaties voor vervroegd stemmen.

Gemeenten mogen uiteraard ook meer dan het voorgeschreven minimumaantal stemlokalen beschikbaar stellen.

4.2 Het proces van vervroegd stemmen in het stemlokaal

De stemlokalen waar op maandag 15 en dinsdag 16 maart 2021 gestemd kan worden, zullen zitting houden van 8.00 uur tot 18.00 uur. Het stemmen verloopt op dezelfde wijze als op de verkiezingsdag zelf. De kiezer komt met zijn stempas en identiteitsbewijs naar het stemlokaal. Daar ontvangt de kiezer het stembiljet. De kiezer maakt in het stemhokje zijn keuze op het stembiljet en deponeert vervolgens het stembiljet in de stembus.

Om 18.00 uur sluit het stembureau de zitting en wordt de stembus gesloten. Het stembureau telt de toegelaten kiezers (aantallen stempassen, kiezerspassen en volmachtbewijzen) en verpakt en verzegelt die passen. Vervolgens begint het stembureau met het opmaken van een proces-verbaal, waarbij het ook een verklaring van authenticiteit ondertekent (net als de stembureaus die op de dag van de stemming de stemopneming verrichten op een andere locatie dan waar de stemming heeft plaatsgevonden). In het proces-verbaal wordt het aantal toegelaten kiezers vermeld en worden bijzonderheden, incidenten, opmerkingen en bezwaren van kiezers vermeld.

De leden van het stembureau wachten totdat de gemeente de stembus komt ophalen. Als dat is gebeurd, brengt het stembureau (minimaal 2 leden) het proces-verbaal, de verzegelde pakken met de stempassen, volmachtbewijzen en kiezerspassen en de sleutel van de stembus naar de gemeente. De gemeente bewaart de pakken en de sleutel van de stembus in een kluis totdat op woensdag 17 maart 2021 om 21.00 uur het tellen van de stemmen kan starten.

De stembussen worden door minimaal 2 personen vervoerd naar een beveiligde en bewaakte ruimte en daar bewaard totdat op woensdag 17 maart 2021 om 21.00 uur het tellen van de stemmen kan starten. Dit wetsvoorstel regelt dat bij ministeriële regeling eisen kunnen worden gesteld aan de beveiliging en bewaking van de stembussen, zodat dit op een zo veilig mogelijke manier gebeurt. Voor deze regels wordt aangesloten bij bestaande normen voor de fysieke beveiliging van kwetsbare documenten bij gemeenten, zoals reisbescheiden.

De reden dat het stembureau op de dagen dat vervroegd kan worden gestemd de stemming om 18.00 uur sluit is dat gemeenten de tijd moeten hebben om het stemlokaal op te ruimen en schoon te maken én om de stembussen te vervoeren naar de beveiligde locatie.

De stemmen die op maandag 15 en dinsdag 16 maart 2021 worden uitgebracht worden dus geteld op 17 maart 2021 na de sluiting van de stemming, dus na 21.00 uur. Het tellen van de stemmen moet, vanwege de gewenste transparantie en controleerbaarheid, in het openbaar plaatsvinden. Zou op 15 en 16 maart geteld worden, dan zou dat betekenen dat een deel van de uitslag al bekend is, terwijl de stemming op 17 maart nog moet plaatsvinden. Dat is ongewenst, omdat niet uit te sluiten is dat de kiezers die op 17 maart stemmen, beïnvloed worden door de uitkomst van de telling van de stemmen die al zijn uitgebracht op 15 en 16 maart.

4.3 Vervroegd stemmen niet van toepassing in de openbare lichamen

Het wetsvoorstel verklaart de mogelijkheid om vervroegd te stemmen buiten toepassing voor de drie openbare lichamen (Bonaire, Saba en Sint Eustatius). Vanwege het beperkte aantal kiezers

kan in de openbare lichamen worden volstaan met het openen van de reguliere stemlokalen op de dag van de stemming.

5. Verlenging procedure van uitslagvaststelling

De regering stelt voor om voor de verkiezingen die worden gehouden tijdens de periode waarbinnen deze Tijdelijke wet van kracht is, de termijn tussen de stemming en het aftreden van de zittende leden van het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing wordt gehouden, te verlengen van de huidige 8 naar 13 dagen. De verlenging van deze termijn is nodig om de stembureaus en gemeenten in staat te stellen om het proces van het tellen van de stemmen uit te voeren met inachtneming van de corona-maatregelen. Ook biedt verlenging van de termijn ruimte om een eventuele hertelling uit te voeren van de stemmen die bij een of meer stembureaus zijn uitgebracht, als het centraal stembureau of het vertegenwoordigend orgaan daartoe zouden besluiten.

Overigens regelt de *Wet nieuwe procedure vaststelling verkiezingsuitslagen*, die thans in behandeling is bij de Tweede Kamer, dat de verlenging van de termijn tussen de stemming en het aftreden van de zittende leden van 8 naar 13 dagen wordt vastgelegd in de Kieswet. Na aanvaarding en inwerkingtreding van die wet zal de verlengde termijn dus van toepassing zijn op *alle* verkiezingen als bedoeld in de Kieswet. Achtergrond daarvan is dat de genoemde wet mogelijkheden introduceert om eventuele (tel)fouten te corrigeren, en de betrokken actoren de gelegenheid moeten krijgen om daartoe de nodige controle- en correctiewerkzaamheden uit te voeren. Het *voorliggende* wetsvoorstel verlengt de bedoelde termijn alleen voor de duur waarop deze Tijdelijke wet van kracht is, met als doel om het telproces te kunnen uitvoeren met inachtneming van de corona-maatregelen. Er worden dus (nog) geen mogelijkheden geïntroduceerd om eventuele (tel)fouten te corrigeren⁷.

5.1 Mogelijkheid tot schorsing stemopneming

De stembureaus beginnen met het tellen van de stemmen zodra de stemming sluit. De Kieswet bepaalt dat de stemming om 21.00 uur sluit, maar de ervaring leert dat het in sommige stemlokalen, zeker bij een Tweede Kamerverkiezing met een hoge opkomst, om 21.00 uur nog druk kan zijn. Uit de wet volgt dat alle kiezers die om 21.00 uur in de rij staan, nog moeten kunnen stemmen. Het kan daardoor voor sommige stembureaus na 21.00 uur nog even duren voordat de telling kan beginnen. Ook voor stembureaus die de stemmen op een andere locatie tellen (op grond van artikel 6 van de Tijdelijke wet) kan er de nodige tijd verstrijken voordat de stembescheiden zijn vervoerd naar de tellocatie en de telling kan beginnen. Die telling zal bovendien langer duren dan bij de meeste andere verkiezingen: het gaat immers om een Tweede Kamerverkiezing, met doorgaans een hoge opkomst en een groot aantal deelnemende partijen en dus grote stembiljetten.

De regering stelt daarom voor het mogelijk te maken dat de burgemeester aan de voorzitter van een of meer of alle stembureaus kan vragen om de telling te schorsen, en deze de volgende dag te continueren. De burgemeester doet dat als het naar zijn oordeel niet langer verantwoord is om door te gaan met het tellen, omdat de tellers zo vermoeid dreigen te raken dat van een zorgvuldige stemopneming redelijkerwijs geen sprake meer kan zijn. De zitting kan echter pas worden geschorst als het betreffende stembureau ten minste eerst een telling op lijstniveau heeft uitgevoerd. Als de voorzitter van het stembureau daarna, na overleg en in overeenstemming met de burgemeester, besluit om de telling stop te zetten, noteert het stembureau de resultaten van de telling op lijstniveau op het proces-verbaal. Ook tekent het stembureau een verklaring van authenticiteit, net als andere stembureaus die op grond van de Tijdelijke wet de stemmen elders tellen (zie art. 20, tweede lid, van de Tijdelijke wet).

Het voornemen bestaat om bij ministeriële regeling te regelen dat de stembussen van de betreffende stembureaus naar een of meer centrale locaties worden vervoerd, waar ze gedurende de nacht van woensdag op donderdag worden opgeslagen. Tevens wordt geregeld dat vervoer en

---

⁷ Uiteraard blijft de bestaande bevoegdheid van het centraal stembureau en de Tweede Kamer bestaan om een hertelling te gelasten van de stemmen die in een of meer stembureaus zijn uitgebracht.

opslag beveiligd en onder toezicht geschieden, zoals dat ook geregeld is voor de experimenten met centrale stemopneming⁸.

Benadrukt zij dat het uitgangspunt blijft dat de stembureaus het tellen zo veel als mogelijk meteen na het sluiten van de stemming uitvoeren en afronden. Alleen in de uitzonderlijke situatie dat de burgemeester het niet langer verantwoord acht om de telling te continueren, kan hij de desbetreffende stembureauvoorzitter(s) vragen om van hun bevoegdheid gebruik te maken. In dat geval continueren de stembureaus de telling de volgende dag (donderdag), en wel op een of meer locaties die daarvoor (uiteraard met inachtneming van de coronamaatregelen) geschikt zijn. Indien nodig benoemen burgemeester en wethouders extra tellers die de stembureaus bijstaan, of wijzen zij daarvoor ambtenaren aan.

Zo spoedig mogelijk na het afronden van de stemopneming van alle stembureaus stelt de burgemeester het gemeentelijke totaal vast ("de opgave N 11"). Dat kan ofwel op de dag na de stemming (donderdag), ofwel, als het op die dag niet lukt om de telling van alle stembureaus af te ronden, de daaropvolgende vrijdag. In het laatste geval worden de stembescheiden uiteraard gedurende de avond en nacht van donderdag op vrijdag opnieuw beveiligd opgeslagen.

5.2 Werkwijze in experimenteergemeenten

In gemeenten die meedoen aan het experiment met centraal tellen verrichten de stembureaus de voorlopige telling op lijstniveau altijd op de avond van de stemming. Er komt dus geen wettelijke mogelijkheid om die telling op lijstniveau stop te zetten en de volgende dag te continueren. Daags na de stemming (donderdag) verricht het gemeentelijk stembureau de centrale stemopneming, op een of meer locaties die daarvoor geschikt zijn.

Het kan zijn dat het, met inachtneming van de coronamaatregelen, niet mogelijk is om de stemopneming op de gereserveerde locatie met een onbeperkt aantal tellers te verrichten. In dat geval moet de telling ofwel op meerdere locaties plaatsvinden, ofwel op één locatie, maar dan met minder tellers. Consequentie kan zijn dat het niet lukt om de centrale stemopneming op donderdag af te ronden. In dat geval schorst het gemeentelijk stembureau de zitting, en wordt die op de volgende dag (vrijdag) vervolgd (en afgerond).

5.3 Kiezers in het buitenland

De verlenging van de termijn van uitslagvaststelling van 8 naar 13 dagen biedt ook de mogelijkheid om meer tijd te geven om de briefstemmen van kiezers in het buitenland te ontvangen bij het briefstembureau in de gemeente Den Haag. Zij krijgen hiervoor vijf extra dagen de tijd. Dit is wenselijk, omdat als gevolg van het coronavirus de postbezorging vanuit het buitenland meer tijd vergt dan gebruikelijk. Briefstemmen van kiezers die vanuit het buitenland stemmen (niet zijnde de kiezers in Curaçao, Aruba en Sint Maarten) kunnen tot maandag na de stemming om 12.00 uur worden ontvangen door de burgemeester van Den Haag (die ze onverwijld naar het briefstembureau overbrengt).

5.4 Zittingen hoofdstembureaus

De zittingen van de hoofdstembureaus vinden plaats op de maandag na de stemming om 10.00 uur. Dat is het geval in alle kieskringen, ook in die kieskringen waar alle gemeenten erin zijn geslaagd om de stemopneming af te ronden op de donderdag na de stemming. Een uitzondering is gemaakt voor het hoofdstembureau in kieskring 12. Om de briefstemmen die op maandag om 12.00 uur in Den Haag worden ontvangen nog te kunnen betrekken bij de verkiezingsuitslag, is bepaald dat dit hoofdstembureau op dinsdag zijn openbare zitting houdt.

---

⁸ Zie het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming (Stb. 2013, 368).

5.5 Zitting centraal stembureau

De zitting van het centraal stembureau tot vaststelling van de uitslag van de verkiezing en de zetelverdeling vindt, net als onder de huidige wet, “zo spoedig mogelijk” plaats. Als het centraal stembureau zich genoodzaakt ziet om te besluiten tot een hertelling van de stemmen die in een of meer stembureaus zijn uitgebracht (omdat er een ernstig vermoeden bestaat dat die stembureaus zodanige fouten hebben gemaakt dat die van invloed kunnen zijn op de zetelverdeling; zie artikel P 21, eerste lid, van de Kieswet), is daarvoor in de week van de maandag na de stemming de tijd.

5.6 Geloofsbrievenonderzoek; aftreden zittende leden

Het geloofsbrievenonderzoek kan plaatsvinden meteen na de uitslagvaststelling door het centraal stembureau, zodat op de dertiende dag na de stemming de zittende leden van het vertegenwoordigend orgaan kunnen besluiten over toelating van de nieuwe leden, waarna zij aftreden.

Overigens heeft ook het vertegenwoordigend orgaan de bevoegdheid om een hertelling uit te voeren van de stemmen die zijn uitgebracht in een of meer stembureaus. Ingevolge artikel V 5 van de Kieswet staat een hertelling de toelating van nieuwe leden alleen in de weg als zij invloed kan hebben op de toewijzing van een zetel aan de betrokken kandidaten. Kandidaten op wier benoemdverklaring de hertelling geen invloed kan hebben, kunnen dus worden toegelaten. Mocht de hertelling op het moment van toelating van de benoemde kandidaten en het aftreden van de oude leden nog niet zijn voltooid, dan telt het vertegenwoordigend orgaan dus, zolang de definitieve verkiezingsuitslag niet is vastgesteld, minder leden dan het wettelijke vastgestelde aantal. De overige leden worden dan door de nieuwe leden toegelaten.

6. Maatregelen voor organen betrokken bij de uitslagvaststelling en digitale zittingen

6.1 Hoofdstembureaus

6.1.1 Plaatsvervangende leden hoofdstembureaus

Ingevolge paragraaf 3 van hoofdstuk E van de Kieswet bestaat een hoofdstembureau uit vijf leden, van wie er een voorzitter en een plaatsvervangend voorzitter is. De benoemende instantie (bij Tweede Kamerverkiezingen is dat de minister van BZK) moet voor elk hoofdstembureau drie plaatsvervangende leden benoemen; de formulering van deze tekst biedt geen ruimte om van dit aantal af te wijken. Ingevolge artikel E 2, eerste lid, van het Kiesbesluit moeten tijdens een zitting van het hoofdstembureau ten minste drie leden aanwezig zijn.

Voorgesteld wordt dat de benoemende instantie niet drie, maar “een voldoende aantal” plaatsvervangende leden moet benoemen. Dat betekent dat de minister van BZK voorafgaand aan de komende Tweede Kamerverkiezing voor elk hoofdstembureau indien nodig extra plaatsvervangende leden kan benoemen. Dat verkleint het risico dat de zitting van het hoofdstembureau tot vaststelling van de uitslag op kieskringniveau (ex art. O 1 van de Kieswet) in gevaar komt, als gevolg van het uitvallen van meerdere leden of plaatsvervangende leden (al dan niet vanwege covid-19-omstandigheden).

6.1.2 Zitting hoofdstembureau

Uit de artikelen O 1 en O 2 van de Kieswet volgt dat er kiezers aanwezig kunnen zijn bij de eerdergenoemde zitting van het hoofdstembureau tot vaststelling van de uitslag op kieskringniveau, en dat zij daar ook bezwaren kunnen inbrengen. Belangstellenden die vanwege de coronamaatregelen in quarantaine zijn maar wel de zitting willen volgen en/of aldaar een bezwaar willen inbrengen, moeten daartoe in staat worden gesteld. Daartoe wordt voorgeschreven dat de hoofdstembureaus zorgen dat hun zitting door belangstellenden via een live-verbinding kan worden gevolgd en dat degenen die een bezwaar wil inbrengen, de zitting in een digitale omgeving kunnen bijwonen en aldaar het woord kunnen voeren. Het is aan het hoofdstembureau om de manier te bepalen waarop bezwaren kunnen worden ingebracht (bijvoorbeeld door mogelijk te maken dat de kiezer (tijdelijk) het woord voert in de digitale omgeving waarin de zitting plaatsvindt). De gemeenten waar een hoofdstembureau is gevestigd zouden aansluiting kunnen zoeken bij de manier waarop bijvoorbeeld raadsvergaderingen via het internet kunnen worden gevolgd en

bijgewoond⁹. Voorwaarde is dat er een reële mogelijkheid is voor kiezers om tijdens de zitting een bezwaar te maken. Ook moet voor eenieder die de zitting bijwoont of anderszins volgt, navolgbaar zijn of er bezwaren worden ingebracht, alsook de inhoud daarvan. Wel kan het hoofdstembureau bepalen dat belangstellenden die tijdens de zitting het woord willen voeren (al dan niet om een bezwaar in te brengen), zich voorafgaand aan de zitting moeten aanmelden. De voorzitter maakt tijdig bekend via welk internetadres de zitting te volgen is; bij die kennisgeving informeert hij tevens hoe kiezers eventuele bezwaren kunnen indienen.

Tevens wordt geregeld dat de voorzitter van het hoofdstembureau kan besluiten om geen fysieke zitting van het hoofdstembureau te houden, maar een digitale zitting, die eveneens via een live-verbinding op internet wordt uitgezonden. Langs die weg is verzekerd dat de zitting ook doorgang kan vinden als zo veel leden en plaatsvervangende leden van het hoofdstembureau in quarantaine moeten dat het quorum van drie leden tijdens een fysieke zitting niet kan worden gehaald. Dit biedt ook ruimte voor het houden van een zitting waarbij de voorzitter en een of meerdere leden van het hoofdstembureau fysiek aanwezig zijn, terwijl de overige leden de zitting bijwonen via een digitale omgeving. Ook voor een digitale zitting geldt uiteraard dat kiezers de gelegenheid moeten hebben om bezwaren in te brengen. Het is opnieuw aan het hoofdstembureau om de wijze te bepalen waarop bezwaren kunnen worden ingebracht.

In het wetsvoorstel wordt een aantal voorwaarden opgesomd waaraan een zitting moet voldoen¹⁰. Elk lid moet afzonderlijk digitaal toegang hebben tot de zitting. De leden moeten zichtbaar, hoorbaar herkenbaar zijn op een zodanige wijze dat hun identiteit kan worden vastgesteld, en de voorzitter moet in staat zijn om de orde te handhaven.

Aan het eind van de zitting maakt het hoofdstembureau een proces-verbaal op van de zitting. Als de zitting digitaal wordt gehouden, ondertekenen de voorzitter en de fysiek aanwezige leden het proces-verbaal. Indien een lid van het hoofdstembureau de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

6.2 Centraal stembureau

6.2.1 Tijdelijke vervanging leden centraal stembureau

Het centraal stembureau houdt in het kader van een verkiezing ten minste drie zittingen: een (niet-openbare) zitting tot onderzoek van de ingeleverde kandidatenlijsten (artikel I 1 van de Kieswet), een (openbare) zitting waar wordt beslist over de geldigheid en nummering van de kandidatenlijsten (artikel I 4 en artikel I 12 van de Kieswet) en een (openbare) zitting tot vaststelling van de uitslag en de zetelverdeling (artikel P 20 van de Kieswet). Voor de Tweede Kamerverkiezingen fungeert de Kiesraad als centraal stembureau. De Kiesraad bestaat, ingevolge artikel A 5, eerste lid, van de Kieswet, uit zeven leden, die worden benoemd bij koninklijk besluit.

Voorgesteld wordt te bepalen dat de Kiesraad zelf een voldoende aantal plaatsvervangende leden moet benoemen. Als een of meer leden van de Kiesraad zijn verhinderd om een zitting bij te wonen (al dan niet vanwege covid-19-gerelateerde omstandigheden), kan de voorzitter van de Kiesraad voor die zitting voor elk van de afwezige leden een plaatsvervanger aanwijzen. De plaatsvervangers worden *uitsluitend* aangewezen voor de duur van de zitting waarvoor het lid van de Kiesraad verhinderd is. De plaatsvervangers fungeren tijdens die zitting als waren zij lid van de Kiesraad, en kunnen dus tijdens die zitting meedoen aan de beraadslaging en de besluitvorming. De voorzitter van de Kiesraad publiceert het aanwijzingsbesluit zo spoedig mogelijk in de Staatscourant, zodat ook voor derden kenbaar is dat een of meer leden zich voor een bepaalde zitting hebben laten vervangen.

Overigens kent de wet geen quorum voor de genoemde zittingen van de Kiesraad. Dat neemt echter niet weg dat het de Kiesraad vrij staat om in een intern vast te stellen reglement een

⁹ Op grond van de Tijdelijke wet digitale beraadslaging en besluitvorming provincies, gemeenten, waterschappen en openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Stb. 2020, 113).

¹⁰ Daarvoor is aangesloten bij de Tijdelijke wet digitale beraadslaging en besluitvorming (zie vorige voetnoot).

quorum voor zijn zittingen te bepalen. Zo zou de Raad in een dergelijk reglement het quorum voor de genoemde zittingen kunnen bepalen op vijf. In dat geval zou het aanwijzen van plaatsvervangers uitsluitend aan de orde zijn als er meer dan twee leden van de Kiesraad verhinderd zijn om een zitting bij te wonen.

6.2.2 Zittingen centraal stembureau

Ook voor de (openbare) zittingen van het centraal stembureau wordt geregeld dat deze via een live-verbinding op internet moeten worden uitgezonden, en kiezers de gelegenheid krijgen om bezwaren in te brengen. Net als bij de zittingen van de hoofdstembureaus, is het aan het centraal stembureau om de wijze te bepalen waarop bezwaren kunnen worden ingebracht. Voorwaarde is dat er een reële mogelijkheid is voor kiezers om tijdens de zitting een bezwaar te maken. Ook moet voor eenieder die de zitting bijwoont of anderszins volgt, navolgbaar zijn of er bezwaren worden ingebracht, alsook de inhoud daarvan. Het centraal stembureau kan bepalen dat wie tijdens de zitting het woord wil voeren, zich voorafgaand aan de zitting moet aanmelden. De voorzitter maakt tijdig bekend via welk internetadres de zitting te volgen is; bij die kennisgeving informeert hij tevens hoe kiezers eventuele bezwaren kunnen indienen.

Ook voor de zitting van het centraal stembureau wordt geregeld dat de voorzitter kan besluiten om deze digitaal te houden, te volgen via een live-verbinding op internet. Het centraal stembureau moet ervoor zorgen dat kiezers de gelegenheid hebben om tijdens de zitting bezwaren in te brengen.

Aan het eind van de zitting maakt het centraal stembureau een proces-verbaal op van de zitting. Als de zitting digitaal wordt gehouden, ondertekenen de voorzitter en de fysiek aanwezige leden het proces-verbaal. Indien een lid van het centraal stembureau de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

6.3 Maatregelen bij zittingen gemeentelijke stembureaus, hoofdstembureaus en centraal stembureau

De Tijdelijke wet bepaalt dat de in het stemlokaal aanwezige personen een veilige afstand tot elkaar moeten houden en hygiënemaatregelen in acht moeten nemen (art. 9, vierde lid). De veilige afstand en de hygiënemaatregelen worden bij ministeriële regeling vastgesteld. Het voorliggende wijzigingsvoorstel bepaalt dat de voorgeschreven veilige afstand ook geldt voor de zittingen van de gemeentelijke stembureaus, de hoofdstembureaus en het centraal stembureau, en dat er ook tijdens die zittingen hygiënemaatregelen kunnen gelden die bij ministeriële regeling kunnen worden voorgeschreven. Daarbij moet met name worden gedacht aan het voorschrift om de handen te reinigen bij het betreden en het verlaten van de locatie waar de zitting wordt gehouden.

Verder wordt voorgeschreven dat burgemeester en wethouders ervoor zorgen dat bij de ingang van de locatie waar de bedoelde zittingen worden gehouden, iemand staat die bewaakt dat er niet te veel personen tegelijk op de locatie zijn, en die bezoekers wijst op de in acht te nemen veilige afstand en het reinigen van de handen. Ook moet bij de ingang informatie beschikbaar zijn voor bezoekers over de vragen uit de gezondheidscheck, en over de op locatie in acht te nemen veilige afstand en hygiënemaatregelen. Dat gebeurt in de vorm van een poster waarvan het model bij ministeriële regeling wordt vastgesteld.

Voorts wordt voorgeschreven dat burgemeester en wethouders, voorafgaand aan de zitting van het gemeentelijk stembureau, actief een gezondheidscheck afnemen bij de leden van het gemeentelijk stembureau en de tellers, alsook bij de leden van het hoofdstembureau, zoals zij dat ook moeten doen bij de leden van de stembureaus. Bij de leden van het centraal stembureau voor de Tweede Kamerverkiezing (de Kiesraad) is het de voorzitter die, voorafgaand aan een zitting, actief een gezondheidscheck afneemt bij de (plaatsvervangende) leden die aan de zitting deelnemen.

6.4 Briefstembureaus buiten Den Haag

Ingevolge artikel M 9, eerste lid, van de Kieswet wijzen burgemeester en wethouders van de gemeente Den Haag 'in hun gemeente' briefstembureaus aan. Om hen op dit punt meer flexibiliteit te bieden, maakt dit wetsvoorstel het mogelijk dat zij ook buiten het grondgebied van de gemeente Den Haag een of meer briefstembureaus kunnen instellen.

7. Overige aanpassingen

7.1 Termijnen aanvraag vervangende stempas of kiezerspas

De huidige Kieswet bepaalt dat kiezers tot de vrijdag voor de stemming schriftelijk kunnen verzoeken om een vervangende stempas of kiezerspas, en tot de dinsdag voor de stemming om 12.00 uur middels een mondeling verzoek (aan een gemeentelijk loket). Deze termijn wordt voor zowel een schriftelijk als een mondeling verzoek teruggebracht tot de vrijdag voor de stemming om 17.00 uur. Dat is nodig, omdat er anders een risico ontstaat dat kiezers twee stemmen uitbrengen: zij zouden dan op maandag of dinsdag kunnen stemmen op een locatie waar vervroegd kan worden gestemd, om vervolgens bij het loket van de gemeente mondeling een vervangende stempas aan te vragen, waarmee op de reguliere dag van de stemming nog een keer kan worden gestemd. Op de vrijdag voor de stemming na 17.00 uur maken de gemeenten het register van ongeldige stempassen op, dat zij verspreiden over de locaties waar op de maandag en de dinsdag voor de stemming vervroegd kan worden gestemd, ten behoeve van de aldaar zitting houdende stembureaus. Het voorgaande heeft als consequenties dat kiezers die tussen de vrijdag voor de stemming en de dag van de stemming hun stempas kwijtraken, geen nieuwe stempas meer kunnen aanvragen. Hier zal in de voorlichtingscampagne aandacht aan worden besteed.

7.2 Schrappen verruiming termijn aanvraag schriftelijke volmacht en verzending volmachtbewijs langs elektronische weg

De Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 verruimt de termijn waarbinnen een schriftelijke volmacht kan worden aangevraagd tot de maandag voor de stemming om 12.00 uur (huidige Kieswet: tot de vrijdag voor de stemming). In het voorliggende wetsvoorstel wordt die verruiming weer ongedaan gemaakt. De reden daarvoor is als volgt. Dit wetsvoorstel maakt vervroegd stemmen mogelijk vanaf de maandag voor de dag van de stemming. Voorkomen moet worden dat kiezers meerdere keren van hun stemrecht gebruik kunnen maken, door op maandagochtend te stemmen op een locatie voor vervroegd stemmen, en vervolgens een schriftelijke volmacht aan te vragen. Daarom wordt de voorgestelde verruiming van de aanvraagtermijn geschrapt. Het aanvragen van een schriftelijke volmacht is mogelijk tot uiterlijk de vrijdag voor de stemming om 17.00 uur (net als het aanvragen van een vervangende stempas of kiezerspas); de gemeente maakt vervolgens het register van ongeldige stempassen op, en verspreidt dat voor maandagochtend over de locatie(s) waar vervroegd stemmen mogelijk is.

Gelet op het voorgaande wordt voorgesteld om ook te schrappen de mogelijkheid dat het volmachtbewijs lang elektronische weg wordt verzonden. Die mogelijkheid was bedoeld om het volmachtbewijs dat na de vrijdag voor de stemming werd aangevraagd, nog op tijd bij de kiezer te krijgen. Nu het aanvragen van een schriftelijke volmacht weer mogelijk wordt tot uiterlijk de vrijdag voor de stemming, kan het volmachtbewijs ook per post worden verzonden (zoals onder de huidige Kieswet) om nog op tijd aan te komen bij de kiezer.

8. Administratieve en financiële gevolgen, inwerkingtreding

PM Extra financiële compensatie voor gemeenten

Het wetsvoorstel zorgt niet voor een verandering van de administratieve lasten voor burgers en heeft dus geen gevolgen voor de regeldruk. Kiesgerechtigden van 70 jaar en ouder krijgen een extra mogelijkheid om hun stemrecht uit te oefenen (bovenop de bestaande mogelijkheid om in het stemlokaal hun stem uit te brengen): zij kunnen ook per brief stemmen. Alle kiesgerechtigden van 70 jaar of ouder krijgen briefstembescheiden thuisbezorgd. Als zij ervoor kiezen om per brief

te stemmen, gaat dat gepaard met administratieve handelingen (zij moeten deze bescheiden, na het invullen van het stembiljet, zelf op de post doen of afgeven bij een afgiftepunt), die dan echter in de plaats komen van de reguliere gang naar het stemlokaal. De retourenvelop voor een briefstem heeft een voorgedrukt antwoordnummer en hoeft dus niet gefrankeerd te worden.

De hoofdstembureaus en het centraal stembureau moeten hun zittingen via een live-verbinding uitzenden, en moeten het mogelijk maken dat geïnteresseerden tijdens die zitting in een digitale omgeving het woord kunnen voeren. Dit zorgt voor burgers niet voor een wijziging in de administratieve lasten; wel kunnen geïnteresseerden de genoemde zittingen desgewenst vanuit huis volgen, en hoeven zij dus niet langer de gang naar de zittingslocatie van het hoofdstembureau en het centraal stembureau te maken.

Het is beoogd dat dit wetsvoorstel met tijdelijke regels voor verkiezingen in aanvulling op de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19, voorafgaand aan de Tweede Kamerverkiezingen van 17 maart 2021 in werking zal treden. Dit om het goede verloop van de Tweede Kamerverkiezing te waarborgen waarbij zoveel mogelijk kiezers hun stem zelf kunnen uitbrengen. Vanwege de voorbereidingen die gemeenten zullen moeten treffen bij de uitvoering van deze nieuwe maatregelen in het verkiezingsproces is het streven van de regering erop gericht om het wetsvoorstel uiterlijk per 1 februari (dag van kandidaatstelling) in werking te laten treden, indien een spoedige behandeling van het wetsvoorstel door beide Kamers van de Staten-Generaal dat mogelijk maakt.

9. Consultatie

Het wetsvoorstel is ter consultatie voorgelegd aan de Kiesraad, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB). Ook heeft internetconsultatie over het wetsvoorstel opengestaan van 4 tot en met 9 november.

PM consultatiereacties

II. Artikelsgewijs deel

Artikel I

A (Artikel 1a)

Voor een toelichting op deze bepaling wordt verwezen naar paragraaf 6.2 in het algemeen deel van deze toelichting.

A (Artikel 1b)

Door de leden van de Tweede Kamer niet op de donderdag in de periode van 23 tot en met 29 maart af te laten treden, maar op de dinsdag in de periode van 28 maart tot en met 3 april, wordt de termijn waarbinnen de verkiezingsuitslag definitief moet zijn vastgesteld verlengd van acht naar dertien dagen. Voor de achtergrond hiervan wordt verwezen naar paragraaf 5 in het algemeen deel van deze toelichting. Ter volledigheid wordt er hier nog op gewezen dat, anders dan na bijvoorbeeld een gemeenteraadsverkiezing, de Kamerleden allemaal tegelijk aftreden op een door de voorzitter van de Tweede Kamer te bepalen tijdstip op die dag. Dit biedt de mogelijkheid om het geloofsbriefonderzoek eventueel nog af te ronden op de dag dat de leden van de Kamer in oude samenstelling moeten aftreden.

A en G (Artikelen 1c en 8)

In artikel 8 van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 is voorgeschreven dat een stembureau, in afwijking van artikel J 12, eerste lid, van de Kieswet minimaal vier leden telt. Dit aantal blijft ongewijzigd. Het maximum aantal leden van een stembureau is op grond van artikel E 3, derde lid, van de kieswet bij algemene maatregel van bestuur bepaald op zeven. Het nieuw voorgestelde

artikel 1c maakt het mogelijk dat het stembureau uit meer dan zeven leden bestaat. Er is geen maximum meer.

A (Artikel 1d)

In deze bepaling is geregeld dat de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voor elk hoofdstembureau niet drie plaatsvervangende leden, maar een voldoende aantal plaatsvervangende leden benoemt. Hiermee wordt aangesloten bij de in artikel E 4, eerste lid, van de Kieswet aan de colleges van burgemeester en wethouders gegeven opdracht om een voldoende aantal plaatsvervangende leden van stembureaus te benoemen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 6.1.1 in het algemeen deel van deze toelichting.

B (Opschrift paragraaf 2)

Het opschrift van paragraaf 2 wordt gewijzigd van «Tijdelijke regel over de inlevering van de kandidatenlijsten» in «Tijdelijke regels over de kandidaatstelling». De inlevering van een kandidatenlijst is slechts een onderdeel van de kandidaatstellingsprocedure. De kandidaatstellingsprocedure omvat de inlevering van de kandidatenlijsten, hoofdstuk H van de Kieswet, alsook het onderzoek, de nummering en de openbaarmaking van de kandidatenlijsten, zoals neergelegd in hoofdstuk I van de Kieswet.

C en S (Artikelen 2a, 23g en 23k)

In artikel 9, eerste tot en met vierde lid, zijn de regels neergelegd die gelden met betrekking tot hygiënemaatregelen en de in acht te nemen veilige afstand in en bij stemlokalen. Artikel 9, achtste en tiende lid, bepaalt dat de Wet gedeeltelijk verbod gezichtsbedekkende kleding niet van toepassing is wanneer gezichtsbedekking het gevolg is van hygiënemaatregelen als bedoeld in het vierde lid en dat in stemlokalen enkel de krachtens de wet gestelde regels gelden teneinde besmetting met en overdracht van het coronavirus te voorkomen.

Deze bepalingen verklaren de op grond van artikel 9, eerste, vierde, achtste en tiende lid, geldende regels voor een stemlokaal van overeenkomstige toepassing op de locatie waar de hoofdstembureaus (artikel 23g) en het centraal stembureau (artikelen 2a en 23k) zitting houden. De reden hiervoor is dat het hoofdstembureau en het centraal stembureau geen zitting houden in een stemlokaal, terwijl de geldende regels krachtens artikel 9, eerste, vierde, achtste en tiende lid, ook voor deze zittingen dienen te gelden.

Artikelen 2b, 23h en 23l

Deze bepalingen maken het mogelijk dat de openbare zittingen van de hoofdstembureaus (artikel 23h) en de openbare zittingen van het centraal stembureau (artikelen 2b en 23l) geheel of gedeeltelijk in een digitale omgeving worden gehouden. Op grond van het eerste lid moet de openbare zitting in alle gevallen in een digitale omgeving door leden en geïnteresseerden kunnen worden bijgewoond, alsook op afstand gevolgd kunnen worden door geïnteresseerden via een live-verbinding.

De live-verbinding betreft een livestream van de zitting die voor iedereen te volgen is. De digitale omgeving is een platform dat faciliteert dat deelnemers in deze omgeving met elkaar kunnen communiceren. Indien een of meer leden niet fysiek aanwezig (kunnen) zijn bij de zitting, vindt de zitting plaats in de digitale omgeving en wonen de leden de zitting hierin bij. Ook geïnteresseerden kunnen het woord voeren in de digitale omgeving, in situaties als bedoeld in het derde lid. De mogelijkheid voor geïnteresseerden om tijdens de zitting het woord te voeren via de digitale omgeving bestaat altijd, ook indien alle leden fysiek aanwezig zijn en de zitting fysiek plaatsvindt... In het tweede lid zijn de vereisten opgenomen waaraan een digitale openbare zitting moet voldoen. Deze komen overeen met de eisen die aan een online beraadslaging door lokale en regionale volksvertegenwoordigingen worden gesteld, zoals neergelegd in de Tijdelijke wet digitale beraadslaging en besluitvorming provincies, gemeenten, waterschappen en openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Stb. 2020, 113). Het derde lid waarborgt de mogelijkheid om, ook als iemand niet fysiek bij de openbare zitting van een hoofdstembureau of centraal stembureau

aanwezig kan zijn, toch een bezwaar in te kunnen dienen. De betreffende persoon moet zich hiertoe voorafgaand aan de openbare zitting melden, zodat hij de gegevens kan ontvangen die het hem mogelijk maken om de digitale omgeving te betreden en daarin het woord te voeren. De wet laat ruimte voor het hoofdstembureau en centraal stembureau om zelf te bepalen hoe zij dit inrichten.

C (Artikelen 2c)

In deze bepaling is geregeld dat het proces-verbaal van het centraal stembureau betreffende de zitting waarin het besluit over de geldigheid van de ingediende kandidatenlijsten, het handhaven van de daarop voorkomende kandidaten et cetera, eerst door de voorzitter van het centraal stembureau wordt ondertekend en daarna door de andere leden van het centraal stembureau die fysiek aanwezig zijn bij de zitting. Indien een lid van het centraal stembureau de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

C (Artikel 2d)

In dit artikel is voorgeschreven dat het centraal stembureau het proces-verbaal van de zitting waarin het besluit over de geldigheid van de ingediende kandidatenlijsten, het handhaven van de daarop voorkomende kandidaten et cetera, niet ter inzage legt, maar, met weglating van de ondertekening, onverwijld op een algemeen toegankelijke wijze elektronisch openbaar maakt.

D en O (Artikelen 4a en 18)

In aanvulling op de mogelijkheid om een bijzonder (art. J 1 lid 3 Kieswet) of mobiel (art. J 4a lid 1 Kieswet) stembureau aan te wijzen, wordt met dit wetsvoorstel de mogelijkheid geïntroduceerd om een stembureau aan te wijzen waar kiesgerechtigden al vóór de dag van de stemming terecht kunnen om hun stem uit te brengen. Na afloop van de stemming, om 18.00 uur, stelt het stembureau vast hoeveel kiezers het tot de stemming heeft toegelaten. Daarna wordt de stembus veilig opgeslagen, totdat op de dag van de stemming na 21.00 uur de stembus wordt geopend om de stemmen te tellen. Deze procedure, beschreven in de artikelen 19 tot en met 23, wordt door aanpassing van artikel 18 van toepassing verklaard. In het eerste lid van artikel 4a is voorgeschreven dat het dagelijks bestuur van de gemeente een of meer stembureaus aanwijst die op de eerste of tweede dag voor de dag van de stemming zitting houden. Deze bepaling staat er uiteraard niet aan in de weg dat op één locatie gedurende twee, of drie, achtereenvolgende dagen een stembureau zitting houdt. In dat geval zullen deze stembureaus allemaal een eigen nummer hebben, elk een eigen stembus vullen en elk een eigen proces-verbaal opmaken. Het is evenwel aan het gemeentebestuur om te bepalen bij hoeveel stembureaus kiesgerechtigden al vóór de dag van de stemming terecht kunnen om hun stem uit te brengen. In het derde lid is slechts een minimumnorm vastgelegd.

E (Artikel 7a)

Op basis van deze bepaling krijgen kiesgerechtigden die op de dag van de stemming de leeftijd van zeventig jaar hebben bereikt, bescheiden thuisgestuurd waarmee zij per brief kunnen stemmen. De wijze waarop in dit geval een stem kan worden uitgebracht, is beschreven in artikel 11c.

E, K en L (Artikelen 7b, 7d, 13a en 16 lid 2)

Als gevolg van de introductie van de mogelijkheid om vroegtijdig een stem uit te brengen in het stemlokaal, moet de burgemeester op een eerder moment een uittreksel maken uit het register van ongeldige stempassen (artikel 7b). Ten gevolge daarvan moet de termijn waarbinnen een vervangende stempas, of stempluspas, (artikel 7d), een kiezerspas (artikel 13a) of een volmachtbewijs (artikel 16 lid 2) kan worden aangevraagd, worden verkort.

H (Artikel 9)

In artikel 9, derde lid, zijn regels gesteld voor het afnemen van een gezondheidscheck bij de leden van een stembureau en de waarnemers, en is bepaald dat zij hun functie niet kunnen vervullen wanneer niet aan de gezondheidscheck wordt voldaan. Abusievelijk was niet geregeld dat deze regels tevens van toepassing zijn op andere personen die een functie hebben bij de zitting van een stembureau, zoals de tellers die geen stembureaulid zijn. Deze omissie wordt thans hersteld. In het zesde lid wordt een grondslag opgenomen voor een model voor de in dat lid bedoelde gezondheidscheck.

I (Artikel 11a)

Alle colleges van burgemeester en wethouder zijn verplicht om in hun gemeente een of meer stembureaus aan te wijzen, waar uitsluitend per brief gestemd kan worden. Om deze reden worden deze stembureaus ook wel briefstembureau genoemd.

I (Artikelen 11b en 23e)

Het dagelijks bestuur van een gemeente kan bepalen dat het briefstembureau voor kiezers binnen Nederland al vóór de dag van de stemming zitting houdt, om een zogenoemde vooropening te houden. Tijdens deze vooropening wordt bepaald welke stembiljetten in de stembus worden gedeponereerd en dús betrokken zullen worden bij het vaststellen van de uitkomst van de stemming. Uit het tweede lid volgt dat de stemming bij een op grond van artikel 11a aangewezen stembureau pas eindigt nadat alle tijdig ontvangen retourenveloppen zijn verwerkt. Als gevolg hiervan zal de stemopneming niet voor de dag van de stemming om 21.00 uur kunnen aanvangen. Zie in dit verband ook de voorgestelde artikelen 11e en 11f.

I (Artikel 11c)

In deze bepaling is het proces om per brief te stemmen beschreven. De procedure is vergelijkbaar met de in artikel M 7 van de Kieswet beschreven procedure ten behoeve van kiesgerechtigden in het buitenland. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 3.2 in het algemeen deel van deze toelichting.

I (Artikel 11d)

Kiezers die per brief stemmen kunnen hun retourenveloppe per post opsturen, maar ook afgeven op een van de binnen hun gemeente aangewezen afgiftepunten.

I en M (Artikelen 11e en 17c)

Deze bepaling bevat een voorziening voor het geval kiesgerechtigden hun retourenveloppe niet per post versturen of afgeven bij een afgiftepunt, maar tijdens de stemming bij een stembureau afgeven. In dat geval neemt het stembureau de retourenveloppe aan en legt deze terzijde. Na afloop van de stemming worden deze retourenveloppen in een pak gedaan en overgedragen aan de burgemeester, die ze ter beschikking stelt van het briefstembureau. Deze wet staat er niet aan in de weg om dit pak, anders dan de in artikel N 2 van de Kieswet genoemde pakken, al te transporteren op een moment dat de stemopneming nog niet is afgerond.

I (Artikel 11f)

Op grond van het eerste lid is de stem van een kiezer die per brief stemt tijdig ontvangen, als deze op de dag van de stemming voor eenentwintig uur is ontvangen door de burgemeester of op één van de aangewezen afgiftepunten. Tijdig binnengekomen retourenveloppen worden op de dag van de stemming aan het briefstembureau overgedragen, tenzij er op grond van artikel 11b, eerste lid, is besloten tot het houden van een vooropening.

I (Artikel 11g en 11h)

Deze bepalingen gaan over de opening van de retourenveloppen door het briefstembureau voor kiesgerechtigden binnen Nederland, oftewel: de toelating tot de stemming van kiezers die per brief stemmen. De procedure is vergelijkbaar met de procedure zoals die in de artikelen M 10 en M 11 van de Kieswet is beschreven voor briefstembureaus die de stemmen van kiezers buiten Nederland verwerken.

J (Artikel 13)

Met deze wijziging wordt duidelijkheid gegeven omtrent de vraag op welk moment waarnemers van rechtswege ophouden waarnemer te zijn. Dit moment is gelijk aan het moment waarop het lidmaatschap van de leden van de stembureaus eindigt, te weten: nadat door het vertegenwoordigend orgaan waarvoor de verkiezing heeft plaatsgevonden over de toelating van de gekozenen is beslist. Door ook artikel E 4, derde lid, van de Kieswet van overeenkomstige toepassing op waarnemers te verklaren, wordt duidelijk dat de verantwoordelijkheid van waarnemers niet ophoudt op het moment dat zij hun verslag ondertekenen.

L (Artikel 16 lid 5)

De mogelijkheid om langs elektronische weg een schriftelijk volmachtbewijs te verstrekken wordt geschrapt. Voor een nadere toelichting op dit onderdeel wordt verwezen naar paragraaf 7.2 van het algemeen deel van deze toelichting.

M (Artikel 17a)

In deze bepaling is geregeld dat retourenveloppen die door kiezers vanuit het buitenland naar de burgemeester van 's-Gravenhage worden gestuurd, tijdig zijn aangekomen (en dus bij het vaststellen van de uitslag worden betrokken) als deze uiterlijk op de vijfde dag na de dag van de stemming om twaalf uur in diens bezit zijn (dat is maandag om 12.00 uur). In het buitenland verblijvende kiesgerechtigden krijgen hiermee meer tijd om hun stem per brief uit te brengen, want de huidige wet bepaalt dat de stembiljetten uiterlijk op de dag van de stemming om 15.00 uur moeten zijn ontvangen (artikel M 8, eerste lid, van de Kieswet).

M (Artikel 17b)

Dit artikel biedt burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage de mogelijkheid om een door hen ingesteld stembureau, dat op grond van artikel M 9, eerste lid, van de Kieswet is aangewezen als stembureau waar uitsluitend bij brief mag worden gestemd, zitting te laten houden in een andere gemeente. Hiertoe wordt afgeweken van artikel J 4, eerste en tweede lid, van de Kieswet, aangezien de locatie van een zitting op grond van deze bepalingen gelegen is binnen de eigen gemeente, en derhalve in de gemeente 's-Gravenhage zou moeten zijn.

N (Artikelen 17d en 17e)

In het voorgestelde artikel 17d is een voorziening getroffen om de stemopneming door een stembureau tussentijds te kunnen schorsen. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar paragraaf 5.1 van het algemeen deel in deze toelichting. Vanwege de organisatorische consequenties van een schorsing, is bepaald dat de voorzitter van het stembureau alleen tot een schorsing op deze gronden kan overgaan als hij daarover overleg heeft gevoerd met de burgemeester en laatstgenoemde daar ook mee instemt. Op de schorsing zelf zijn de bepalingen uit het Kiesbesluit alleen van toepassing voor zover die niet in artikel 17e zijn uitgesloten.

P en Q (Artikelen 21 en 22 lid 2)

Omdat een stembureau dat op de eerste of de tweede dag voor de dag van de stemming zitting houdt de stemopneming pas mag afronden op de dag van de stemming, wordt in het derde lid bepaald dat deze stembureaus niet alleen de stembus maar ook de verzegelde enveloppe, waarin

zich de sleutel van de stembus en het proces-verbaal bevinden, en de pakken, bedoeld in artikel N 2 van de Kieswet, aan de burgemeester overdragen. De burgemeester draagt er zorg voor dat alle bescheiden veilig worden opgeslagen en, op de dag van de stemming, tijdig worden overgebracht naar de plaats waar het stembureau de stemopneming zal hervatten.

R (Artikel 23)

Deze grondslag om bij ministeriële regeling nadere voorschriften te kunnen vaststellen is geüniformeerd met andere in dit wetsvoorstel opgenomen grondslagen. Geregeld is dat bij ministeriële regeling nadere regels gesteld kunnen worden voor het in ontvangst nemen, het transport, de opslag en de overdracht van de stembus, de enveloppe en de in artikel N 2 van de Kieswet genoemde pakken.

M (Artikelen 23a en 23b)

De Kieswet kent in paragraaf 2 van hoofdstuk N van de Kieswet een paragraaf die afwijkende regels geeft voor de stemopneming door een stembureau dat als briefstembureau is aangewezen. In artikel 23a is tot uitdrukking gebracht dat die regels alleen van toepassing zijn op het stemmen per brief door kiesgerechtigden die daartoe op grond van artikel M 1 van de Kieswet bevoegd zijn. Voor de verwerking van retourenveloppen van kiezers die het op grond van artikel 7a in samenhang met artikel 11c van deze wet is toegestaan om per brief te stemmen, gelden op grond van artikel 23b afwijkende voorschriften.

S (Artikel 23c)

Een op grond van artikel 11a van deze wet aangewezen stembureau stelt het aantal kiezers dat tot de stemming is toegelaten vast door het aantal geldige stempassen dat het heeft ontvangen te tellen.

S (Artikel 23d)

In aanvulling op wat de Kieswet voorschrijft, doet het stembureau dat belast is met de per brief uitgebrachte stemmen ook de retourenveloppen die het terzijde heeft geschoven in pakken. Voor het overige verloopt de stemopneming zoals bij reguliere stembureaus.

S (Artikel 23f)

In artikel 23f is bepaald dat de hoofdstembureaus niet op de vrijdag na de dag van de stemming, maar de maandag na de dag van de stemming een openbare zitting houden waarin zij de uitkomst van de stemopnemingen in hun kieskring vaststellen. Omdat er op die dag nog briefstemmen van kiezers buiten Nederland kunnen binnenkomen, is bepaald dat het hoofdstembureau in kieskring 12 ('s-Gravenhage) een dag later zitting houdt.

S (Artikel 23i)

In deze bepaling is geregeld dat het proces-verbaal van het hoofdstembureau betreffende de zitting waarin de stemcijfers worden vastgesteld eerst door de voorzitter van het hoofdstembureau wordt ondertekend en daarna door de andere leden van het hoofdstembureau die fysiek aanwezig zijn bij de zitting. Indien een lid van het hoofdstembureau de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

S (Artikel 23j)

Omdat de termijn waarbinnen retourenveloppen van kiezers buiten Nederland ontvangen moeten zijn wordt verlengd – verwezen wordt naar het voorgestelde artikel 17a –, zal het centraal stembureau het proces-verbaal van hoofdstembureau 12 ('s-Gravenhage) vermoedelijk één dag

later ontvangen dan de processen-verbaal van de andere hoofdstembureaus. De Kieswet schrijft voor dat het centraal stembureau onmiddellijk nadat het de processen-verbaal van alle hoofdstembureaus heeft ontvangen, overgaat tot het verrichten van de werkzaamheden ter vaststelling van de verkiezingsuitslag. Het voorgestelde artikel 23j maakt het mogelijk daar al eerder mee te beginnen. De mogelijkheden daartoe zijn beperkt, maar, voor zover het centraal stembureau daar mogelijkheden toe ziet, staat de Kieswet er niet aan in de weg. Gedacht wordt bijvoorbeeld aan het bekijken van eventuele bezwaren die tijdens de zitting van de hoofdstembureaus zijn ingediend.

S (Artikel 23m)

In deze bepaling is geregeld dat het proces-verbaal van het centraal stembureau betreffende de zitting waarin de verkiezingsuitslag wordt vastgesteld eerst door de voorzitter van het centraal stembureau wordt ondertekend en daarna door de andere leden van het centraal bureau die fysiek aanwezig zijn bij de zitting. Indien een lid van het centraal stembureau de openbare zitting in een digitale omgeving bijwoont, maakt hij daarin door middel van een openbare wilsuitdrukking kenbaar dat de voorzitter het proces-verbaal namens hem mag ondertekenen.

T (Artikel 24)

Deze bepaling verklaart de mogelijkheid om vervroegd te stemmen (geregeld in artikel 4a van wetsvoorstel) buiten toepassing voor de drie openbare lichamen (Bonaire, Saba en Sint Eustatius). Vanwege het beperkte aantal kiezers kan in de openbare lichamen worden volstaan met het openen van de reguliere stemlokalen op de dag van de stemming.

U (Artikel 26a)

Vindt er in een gemeente een experiment met centrale stemopneming plaats, dan heeft dit geen invloed op de stemopneming door de briefstembureaus waar de briefstemmen van kiezers binnen Nederland worden verwerkt. Zij voeren de stemopneming uit zoals in deze wet is voorgeschreven. Het enige verschil is dat, ingevolge het tweede lid, het proces-verbaal van het briefstembureau niet wordt overgebracht aan de burgemeester, maar aan het gemeentelijk stembureau. Het gemeentelijk stembureau heeft dit nodig om de uitkomsten op gemeentelijk niveau vast te kunnen stellen, zoals hem in artikel 38 van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming is opgedragen. Daartoe kan het niet eerder overgaan, dan nadat het de processen-verbaal van alle briefstembureaus heeft ontvangen. Een vergelijkbare voorziening bestaat nu reeds in artikel 39 van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming ten behoeve van briefstembureaus waar de briefstemmen van kiezers buiten Nederland worden verwerkt.

V (Artikel 28)

In artikel 28 wordt een tweede lid toegevoegd dat de gedragsregels die krachtens artikel 9 gelden voor kiezers van overeenkomstige toepassing verklaart op andere aanwezige personen bij een zitting van het gemeentelijk stembureau. De reden hiervoor is dat in het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming expliciet is neergelegd dat bij een zitting van het gemeentelijk stembureau ook personen aanwezig (kunnen) zijn die geen kiezer zijn. De regels uit artikel 9 dienen ook voor deze personen te gelden.

W (Artikel 30)

Dit onderdeel voorziet in de mogelijkheid om de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 te laten vervallen op een eerder moment dan 1 juli 2021 of een eerder moment dan het tijdstip waarop de wet na 1 juli 2021 zou vervallen. Zodra de maatregelen ter bestrijding van het coronavirus niet meer nodig zijn, zal de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 zo snel mogelijk vervallen. Omdat een koninklijk besluit van deze strekking slechts een einde maakt aan de tijdelijke regels, is hiervoor –

Wijziging van de Tijdelijke wet verkiezingen covid-19 ten behoeve van de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer in 2021 – Memorie van toelichting – consultatieversie

anders dan voor de mogelijkheid tot verlenging van de werkingsduur van de wet – geen voorhangprocedure voorzien.